

УДК355.5

DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2024-2-81/111-116>

Георгадзе О. А., кандидат військових наук, доцент (0000-0002-9306-6660)

Тютюнник В. М. (0000-0002-4168-8986)

Кафедра керівництва військами (силами) в мирний час Національного університету оборони України, Київ

Фактори впливу на функціонування системи військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів

Резюме. У статті досліджено основні фактори впливу на процес організації військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів. Визначено множину факторів і проведено систематизацію зовнішніх і внутрішніх факторів, що здійснюють суттєвий вплив на функціонування системи військового обліку. Згруповано та визначено актуальні напрями діяльності, що потребують подальшого дослідження.

Ключові слова: система військового обліку; фактори впливу; внутрішнє та зовнішнє середовище; мобілізаційна підготовка.

Постановка проблеми. В умовах відбиття агресії Російської Федерації (РФ) потреба у людських мобілізаційних ресурсах в Україні збільшується. Для фіксації, накопичення та аналізу наявних людських мобілізаційних ресурсів в державі організовується і ведеться військовий облік призовників, військовозобов'язаних та резервістів (далі – військовий облік). На сьогодні ведення військового обліку покладається на центральні і місцеві органи виконавчої влади, інші державні органи

(далі – державні органи), органи місцевого самоврядування, органи військового управління (органи управління), військові частини (підрозділи) Збройних Сил та інші утворені відповідно до законів України військові формування та правоохоронні органи спеціального призначення, територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, підприємства, установи та організації, заклади освіти, заклади охорони здоров'я незалежно від підпорядкування і форми власності які по суті являються суб'єктами військового обліку (далі – суб'єкти військового обліку).

Процедура ведення військового обліку в державі є процесом з великою кількістю невизначеностей. Саме тому для дослідження порядку та методики оцінювання організації ведення військового обліку виникає об'єктивна необхідність у вивченні факторів впливу на його функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню організації і ведення військового обліку в державі сьогодні приділяється велика увага. Дослідження концептуальних підходів щодо удосконалення військового обліку у державі було здійснено у праці [1]. Автор проаналізував основні напрями групування факторів впливу на ефективність використання мобілізаційних ресурсів в інтересах Збройних Сил України. У праці [2], розглянуто низку проблемних питань, пов'язаних з проведенням заходів мобілізації людських ресурсів в сучасних умовах. Проте, варто зазначити, що наукові дослідження щодо аналізу ведення військового обліку, формування множини факторів, вплив яких визначає оцінку організації ведення військового обліку у цих роботах розкрито частково, відкритими залишаються більшість вагомих питань цієї сфери.

Мета статті – аналіз і систематизація множини факторів, що впливають на процес функціонування системи військового обліку.

Виклад основного матеріалу. Цілісна реалізація мети дослідження потребує розв'язання наукового завдання – визначення факторів, які впливають на процес функціонування системи військового обліку людського мобілізаційного ресурсу на основі узагальненого сучасного досвіду організації ведення військового обліку на засадах комплексного, компетентнісного, інтерактивного підходів з урахуванням досвіду організації військового обліку в провідних країнах.

З метою ведення військового обліку в державі створюється система військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів (далі – система військового обліку).

Система військового обліку – сукупність узгоджених за завданнями державних органів, підприємств, установ та організацій, які ведуть військовий облік та забезпечують її функціонування із застосуванням засобів автоматизації процесів та використанням необхідних баз даних (реєстрів), визначених законодавством (рис. 1).

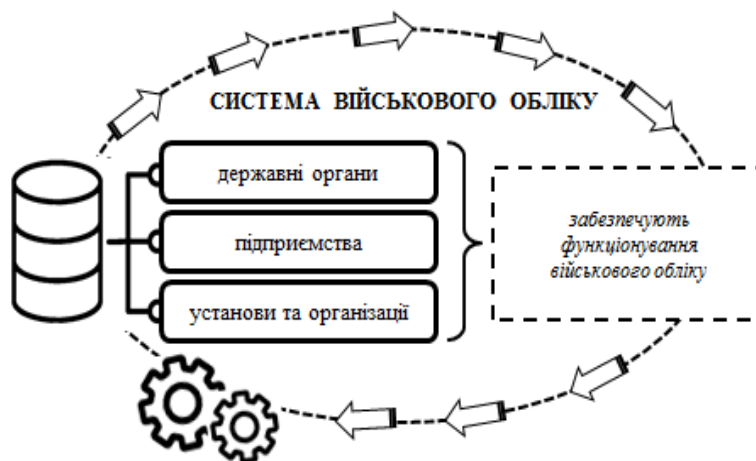

Рис. 1. Структура системи військового обліку

Система військового обліку, як складова змісту мобілізаційної підготовки держави є системою, цілісність і життєздатність якої забезпечується завдяки елементам, з яких вона формується. Це відкрита система, яка складається з таких основних компонентів: технічного комплексу, математичного апарату і обслуговуючого персоналу.

Функціонування системи військового обліку залежить від багатьох різноманітних факторів, як основної рушійної сили або умови, яка впливає на цей процес.

У статті розглядаються фактори, що характеризують умови застосування системи військового обліку.

Усі фактори поділяються на дві групи: *некеровані*, до них відносяться об'єктивні закони природи і загального розвитку, характеристики регіону тощо, та *керовані*. Зазначені фактори необхідно враховувати в будь-якому випадку, використовувати різні засоби для рішення проблеми, яка виникла, з метою нейтралізації їх негативного впливу. До керованих факторів відносяться ті, якими можна маніпулювати безпосередньо в процесі організації військового обліку.

Крім того, по відношенню до системи військового обліку, фактори поділяються на зовнішні та внутрішні.

Вивченню впливу зовнішнього середовища на організацію військового обліку присвячено низка робіт, в яких вона розглядається як складна багаторівнева структура елементів, які знаходяться за межами системи військового обліку та різним чином впливають на її діяльність. Аналіз зовнішнього середовища системи військового обліку передбачає аналіз її мікро (безпосереднього) та макро (опосередкованого) оточення [4].

В окремих інформаційних джерелах [5], зовнішнє середовище поділяють на фактори загального оточення (опосередкованого впливу) та оперативного середовища (прямого впливу). Проте для дослідження факторів зовнішнього середовища потрібно використовувати методику, яка дозволить урахувати наявні проблеми галузі політичного, економічного, демографічного, технологічного характеру тощо, все це вказує на багатогранність функціонування системи військового обліку. Саме тому доцільним буде структурування факторів зовнішнього середовища макrorівня в формі яка охоплює значний обсяг факторів впливу зовнішнього середовища. Вони прямо чи опосередковано впливають на її діяльність, ускладнюючи чи відкриваючи перед нею нові можливості. Отже, необхідний всебічний і ретельний аналіз характеру впливу зовнішніх сил на організацію військового обліку, що дасть змогу приймати такі управлінські рішення, які поліпшуватимуть і забезпечуватимуть її функціонування та розвиток.

Науковий аналіз факторів, що впливають на систему військового обліку необхідно здійснювати у рамках певної блокової системи, побудованої за наступним логічним принципом: фактори зовнішнього макросередовища → фактори зовнішнього мікросередовища → фактори внутрішнього середовища (рис. 2). До факторів зовнішнього макросередовища, що спричиняють вплив на функціонування системи військового обліку варто віднести наступні групи: економічна, культурно-освітня, технологічна, та соціальна.

Економічні – фактори, які впливають на військовий облік через макроекономічні

показники держави, стан економіки, достатність необхідних фінансових ресурсів, ефективність їх використання тощо.

Культурно-освітні – фактори патріотичної спрямованості та загальнодержавної системи військово-патріотичного виховання молоді, обізнаності та національної свідомості громадян з питань військового обліку, мобілізації та оборони держави.

Технологічні – фактори впливу зовнішнього середовища на функціонування системи військового обліку, які характеризуються насамперед існуючим науковим потенціалом, що беззаперечно позитивно впливає на її розвиток, створення інноваційних вітчизняних технологій у сфері цифровізації процедур військового обліку громадян.

Соціальні – це фактори, які визначаються соціальною політикою держави, рівнем соціальної захищеності громадян, рівнем життя населення (реальна заробітна плата, вартість споживчого кошика), соціальною напругою в суспільстві, диференціацією суспільства за рівнем доходів.

Рис. 2. Класифікація факторів, які впливають на функціонування системи військового обліку

На сучасному етапі серед низки факторів, які впливають на функціонування системи військового обліку, одне з ключових місць належить *політиці* у галузі оборони держави, оскільки масштабне реформування, модернізація та цифровізація неможлива без потужної підтримки з боку держави. Державне регулювання системи військового обліку базується на таких основних засобах впливу, як: законодавчі акти, прогнози розвитку національної безпеки, цільові комплексні програми, державні інвестиції тощо.

Зовнішніми факторами мікрооточення, є політичні, законодавчі, організаційно-управлінські, інформаційно-пропагандистські, демографічні, морально-психологічні.

Політичні – фактори, які здійснюють вплив на функціонування системи військового обліку через владні важелі, визначаючи ключові ресурси для його здійснення. Стабільність політичної ситуації, наявність і реалізація концепцій розвитку сектору оборони, наявність відкритого та прихованого протистояння як всередині країни так і зовнішніх впливів.

Законодавчі – фактори, які визначаються законодавчими та нормативно-правовими документами, інструкціями, методичними розробками тощо. Ці фактори регулюють як порядок організації ведення військового обліку так і визначають результати повноти та якості реалізації цього процесу (оцінку).

Організаційно-управлінські – фактори, які впливають через наявність та ступінь розвитку відповідних органів управління, організаційно-штатну структуру суб'єктів військового обліку, а також відповідність їх структури завданням які на них покладаються.

Інформаційно-пропагандистські – фактори, що впливають на процес функціонування системи військового обліку і характеризується ступенем негативного інформаційного впливу, а також враховують ступінь захисту від нього.

Демографічні – фактори, які визначають частку військово-придатного населення, кількісні показники осіб призовного віку, можливий творчий та кадровий потенціал держави який може бути задіяним в інтересах сектору оборони, а також ступінь урегульованості міграційного процесу.

Морально-психологічні – фактори, які здійснюють вплив на функціонування системи військового обліку через показники морально-психологічної підготовленості населення до оборони держави, ментальні особливості населення в тому чи іншому регіоні.

Аналіз складових, які визначають вплив того чи іншого фактора на функціонування системи військового обліку показує, що деякі з них можуть відноситись як до зовнішнього, так і з внутрішнього середовища (наприклад: законодавчі, організаційно-управлінські, морально-психологічні, економічні, технологічні).

Можна зробити висновок, що фактори зовнішнього середовища знаходяться в залежності між собою та створюють певну системність впливу на функціонування системи військового обліку. Рівень пристосованості до мінливості зовнішнього середовища буде напряму впливати на оцінку стану військового обліку.

Внутрішнє середовище системи військового обліку являє собою сукупність внутрішніх факторів, які безпосередньо впливають на її функціонування [5]. Авторами пропонуються різні підходи до формування груп факторів внутрішнього середовища. Внутрішні фактори, як випливає з назви, визначаються особливостями досліджуваної системи, як правило вони відносяться до таких, якими можна управляти і відображають вплив елементів системи на хід і результат функціонування системи військового обліку.

Дослідженням внутрішніх факторів впливу на функціонування системи військового обліку присвячена низка робіт, значна частина яких відноситься саме до визначення детермінантів.

Так, у роботі [1] автор виділяє фактори внутрішнього середовища, які відповідають основним напрямам функціонування системи військового обліку. Таке формування факторів беззаперечно є змістовним, доцільним але не в повній мірі дозволяє оцінити їх вплив на систему військового обліку.

Таким чином, можна констатувати відсутність єдиної системи формування факторів внутрішнього впливу, здатної повною мірою охарактеризувати умови й параметри існування внутрішнього середовища системи військового обліку та внутрішньої ефективності діяльності суб'єктів військового обліку. Тому набуває актуальності питання щодо визначення напрямів групування факторів внутрішнього впливу на функціонування системи військового обліку. Формування факторів доцільно проводити із урахуванням існуючих результатів досліджень, досвіду та актуальних напрямів притаманних саме системі військового обліку, серед цих напрямів доречно відзначити наступні: нормативно-правову, управлінську, кадрову, фінансово-економічну та інноваційну складову.

Варто зазначити, що в сучасних умовах вагомий вплив на функціонування системи військового обліку здійснює саме *інноваційний фактор*, серед якого можна відокремити інновації в управлінні та інновації цифровізації процедур ведення військового обліку. На сьогодні сучасні цифрові технології є пріоритетним напрямом не тільки самої системи військового обліку, а й системи комплектування Збройних Сил України та інших складових оборони в цілому.

Під інноваціями в управлінні веденням військового обліку слід розуміти використання нових методів стимулювання, мотивації, прогнозування, планування, підвищення кваліфікації, що значною мірою дозволять збільшити ефективність управління за рахунок підвищення

якісних характеристик персоналу відповідального за ведення військового обліку.

Інновації у сфері цифровізації процедур організації та ведення військового обліку передбачають використання новітніх засобів обліку, уточнення персональних даних призовників, військовозобов'язаних та резервістів, інформування громадян з питань військового обліку, усі вони мають позитивний вплив на функціонування системи військового обліку та управління цим процесом.

Безумовний вплив на результативність функціонування системи військового обліку здійснює управлінський фактор суб'єкта ведення військового обліку, який характеризується рівнем кваліфікованості персоналу, загальною стратегією розвитку системи військового обліку, інтелектуальним потенціалом суб'єктів військового обліку, продуктивністю праці, організаційною структурою підрозділів та методами управління. Управлінський фактор впливає на результативність функціонування системи військового обліку через:

результативність управлінського процесу;

структуру управління;

якість управління персоналом що займається військовим обліком.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Підсумовуючи, можна стверджувати, що всі фактори, що впливають на функціонування системи військового обліку є взаємопов'язаними, та піднімають низку актуальних питань, вирішення яких має бути спрямоване на:

виявлення закономірностей і основних деструктивних станів та їх вплив на функціонування системи військового обліку;

збільшення адаптованості системи військового обліку до впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища;

Визначення факторів впливу на функціонування системи військового обліку дозволила створити схему взаємозв'язку цих факторів етапах функціонування системи військового обліку. Ця класифікація не є остаточною і може змінюватись та доповнюватись залежно від зміни ситуації в державі та навколо неї.

Основним **напрямом подальших досліджень** доцільне визначення ступеню впливу та формування сукупності показників, які характеризують та розкривають сутність функціонування системи військового обліку, з подальшим їх обґрунтуванням, виявлення взаємозв'язків, практичної взаємозалежності з цільовими показниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Правдивець О. М. Аналіз чинників, які впливають на функціонування системи військового обліку громадян країни. *Зб. наук. пр. НАДПСУ. Серія : військові науки*. 2016. № 1 (67). С. 223–230.
2. Маліцький Д. А. Комплексна методика оцінювання ефективності мобілізації людських ресурсів на території відповідальності. *Social development and security*. 2021. Vol. 11, № 4. С. 103–111.
3. Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 р. № 1487. *Урядовий кур'єр*. 2023. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1487-2022-%DO%BF> (дата звернення: 08.04.2024).
4. Застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності : підручник / О. Й. Мацько, С. А. Микусь, В. Г. Солонніков та ін. Київ : НУОУ, 2021. 340 с.
5. Математичні основи кадрового менеджменту у військовій сфері : монографія / І. С. Романченко, Ю. А. Гусак, А. М. Сиротенко, П. І. Шуляк, С. Л. Данилюк, О. В. Бобрун, В. М. Пасічник ; за заг. ред. І. С. Романченка. Київ : ЦНДІ ЗС України, 2019. 242 с.

Стаття надійшла до редакційної колегії 25.04.2024

Factors affecting the functioning of the system of military registration of conscripts, conscripts and reservists

Annotation

In the context of repelling the aggression of the Russian Federation (RF), the need for human mobilization resources in Ukraine is increasing. To record, accumulate, and analyze the available human mobilization resources in the state, military registration of conscripts, military personnel, and reservists is organized and maintained. The military registration process is a process with a large number of uncertainties, therefore, there is an objective need to study the factors influencing the functioning of the

military registration system.

Translation: Factors that influence the process of the military registration system can be divided into three classes:

Factors determined by the properties (qualities) of the system;

Factors that characterize the methods of using the system;

Factors that characterize the conditions of using the system.

The analysis of factors influencing the military registration system was carried out within the framework of a block system, built on the following logical principle:

External macro-environmental factors → External micro-environmental factors

→ Internal environmental factors.

The following groups of external macro-environmental factors that influence the functioning of the military registration system should be included: economic, cultural-educational, technological, and social.

External micro-environmental factors influence the processes of state regulation of the military registration system and characterize political, legislative, organizational-management, informational-propaganda, demographic, and moral-psychological aspects.

Internal factors are determined by the characteristics of the system under study. As a rule, they refer to those that can be controlled and reflect the influence of system elements on the course and result of the functioning of the military registration system.

The article has studied and classified the main factors influencing the process of organizing military registration.

Keywords: military accounting system; influencing factors; internal and external environment; mobilization training.